

טוב למות בעד ארצנו!?

טרומפלדור החלוץ והלוחם

פעילות לחטיבת הביניים ובית הספר התיכון

מטרות

- הכרת סיפור חייו של טרומפלדור כמנהיג ולוחם.
- הדגשת מרכיבים של בנייה, יצירה ומנהיגות באישיותו של טרומפלדור, בנוסף לדימויו הצבאי.
- הבהרת מושג ההקרבה, כחלק מערך הגבורה.

מהלך השיעור

1. פתיחה

הצגת תמונה של טרומפלדור ו/או תמונת אנדרטת האריה השואג.
שואלים את התלמידים מה הם יודעים על טרומפלדור, ואוספים את המידע.
ניתן לאסוף שאלות: מה מעניין אותי, מה אני לא יודע והייתי רוצה לדעת על טרומפלדור.

2. תחנות בחיי טרומפלדור

כל תלמיד/ קבוצת תלמידים מקבלת מידע על תחנה בחיי טרומפלדור. בפני הקבוצה מוצג מצב/ דילמה שטרומפלדור נתקל בה. על התלמידים לענות מה לדעתם היה צריך טרומפלדור לעשות במצב זה, ומה הם חושבים שעשה. בתום דיון קצר ניתן לקבוצה את התשובה כיצד טרומפלדור נהג במצב זה. עליהם לבחון האם התשובה דומה להשערתם, ולהציג את הדילמה (בהסבר או בהמחזה) לכיתה כולה.

תחנה ראשונה – גיוס לצבא

טרומפלדור הושפע מהגותו של טולסטוי. בהשפעתו נהיה צמחוני כבר בגיל 14, ואימן את גופו להסתגלות לתנאים לא נוחים. בהשפעת תפיסה זו התנגד לצבאיות ולכוחנות. משהגיע לגיל גיוס לצבא הרוסי התלבט האם להתגייס כיוון שחש שיפרשו את התנגדותו העקרונית לצבאיות כפחדנות, ויחשבו שבשל היותו יהודי הוא מוג לב ואינו נאמן למולדת.

- האם עליו להתגייס בניגוד לאמונתו כדי להגן על היחס כלפי היהודים, או לדבוק באמונתו בלי להתחשב בהשפעת מעשיו? מה לדעתכם על טרומפלדור לעשות?
- מה אתם חושבים שטרומפלדור עשה?

טרומפלדור החליט להתגייס לצבא ולא לסרב, למרות דעותיו בגלל החשש שזה יתפרש כפחדנות בשל היותו יהודי. כך הוא כותב: "לשעבר קרוב הייתי לטולסטואיות(תפיסה נגד צבאיות) וכשלקחו אותי לעבודת הצבא, היה בדעתי אף לסרב להישבע. ושבתי מרעיון זה אולי בעיקר מתוך חשש שמא יגידו 'הם': "היהודון עושה עצמו כמתעתע: מסתמך על דעות, ולמעשה הוא מפחד מפני עבודת הצבא..." לפי השקפתי אינני איש-צבא ולקחת נשק ביד מוכן אני רק בשעה שאינני רואה לפני שום דרך אחרת."

תחנה שנייה – התמודדות עם פציעה בקרב

טרומפלדור התגייס לצבא הרוסי ב-1903 לאחר שלמד רפואת שיניים. כחייל משכיל הגיעו לו תנאים טובים מאלו של שאר החיילים. הוא היה יכול להשתחרר מהעבודות ה-'שחורות' אך סירב להשתמש בהטבות אלו. כשפרצה מלחמת רוסיה-יפן השתתף בלחימה והתפרסם באומץ ועוז רוחו. באחד הקרבות נפצע בידו מפגז, פציעה שהביאה לקטיעת ידו. פציעה קשה כזו היא סיבה מספקת לשחרור מהצבא או לפחות לקבלת תפקיד רחוק מהחזית.

- מה לדעתכם על טרומפלדור לעשות? האם עליו לסיים את שירותו ולנסות להשתחרר מהצבא, או להמשיך ולשרת בחזית למרות הפציעה?
- מה אתם חושבים שטרומפלדור עשה?

טרומפלדור פנה למפקדיו וביקש לשוב ולהילחם עם חבריו למרות ידו הקטועה. בקשתו התקבלה בהתפעלות רבה והוא קיבל איתור כבוד. כך פרסם המפקד בפקודתו לגדוד: "סמל הפלוגה השביעית, יוסף טרומפלדור, כותב בקשה אל קצין הפלוגה שלו: נשארה לי אך יד אחת, אולם יד זו היא הימנית. כיון שרוצה אני להמשיך וללחום שכם אחד עם חברי, הריני מבקש מאת הוד מעלתו, לתמוך בבקשתי ליתן לי חרב ואקדח', מלים אלה מן הראוי שתרשמנה באותיות זהב בדברי ימי גדודנו. ובייחוד יש להרימן על נס כיוון שמדובר כאן ביהודי - מובטחני שכל קצין וכל חייל של הגדוד, ואני בראשם, ידעו לכבד הקרבה עצמית זו למען המולדת..."

תחנה שלישית - נפילה בשבי

טרומפלדור התגייס לצבא הרוסי. הוא נלחם באומץ במלחמת רוסיה יפן, איבד את ידו וחזר להלחם עם חבריו. על כך זכה באיתור כבוד, והעלאה בדרגה. ב-1905 נפל בשבי היפני, יחד עם חיילים רבים נוספים. השבויים חולקו למחנות לפי הדת שלהם. טרומפלדור נכלא עם חיילים יהודים נוספים. רבים מהחיילים לא ידעו קרוא וכתוב והתנהגותם עלובה ולא מכובדת. אין לטרומפלדור כל תפקיד רשמי במחנה.

- מה על טרומפלדור לעשות? להתרחק מהחיילים היהודים העלובים? לנסות להשפיע עליהם לחנכם ולדאוג להם? באיזו זכות וסמכות הוא יכול לפעול?
- מה לדעתכם טרומפלדור עשה במצב זה?

טרומפלדור החל לפעול לניהול החיים במחנה השבויים: הוא הקים קופת הלוואה, ממנה נלקח כסף לבניית בתי מלאכה שונים דוגמת מספרה וסנדלרייה; ארגן בית ספר למקצועות שונים. משלא נמצאו ספרי לימוד ישב וחיברם בעצמו; הוא ארגן ספרייה ולהקת תיאטרון, עזר בהשגת צרכי דת ובעיקר עסק בפעילות ציונית. הוא הקים אגודה ציונית, והוציא עיתון, שהוא היה עורכו וכתב את מרבית מאמריו. בחוג הציוני החל לפתח רעיונות להקמת מושבות עובדים שיתופיות בישראל. בעיר טאקאישי ביפן, בה שכן מחנה השבויים, הוקמה תערוכה לזכרו של יוסף טרומפלדור. מתברר כי האופן המכובד בו ייצג את השבויים היהודים מול שלטונות המחנה, ודמותו הכריזמטית של הלוחם בעל הזרוע האחת, עוררו הערכה והערצה ביפן עד היום. על פעולתו במחנה השבויים זכה טרומפלדור לאות כבוד נוסף מהצאר (המלך) הרוסי, ואף יד תותבת מהצארינה (מלכה).

תחנה רביעית - עלייה לארץ ישראל והגשמת חיי קבוצה

כבר בשירותו בצבא הרוסי עסק טרומפלדור ברעיון הציוני - עליה לארץ וארגון חיים יהודיים עצמאיים. בהיותו בשבי ביפן גיבש את רעיון המושבות היהודיות החקלאיות השיתופיות. עם שחרורו החל לפעול להגשמת הרעיון, אך המכשולים רבים: אין אמצעים לקנות אדמה וכלי עבודה, צריך למצוא שותפים ולהכשירם לעבודה, והארץ רחוקה, שוממה ובלתי מפותחת, ויש בה מחסור בעבודה. באותה תקופה היהודים בארץ מעטים, ביניהם, החקלאים מעטים עוד יותר, וגם הם חיים במושבות של הברון רוטשילד (בניהול ותמיכה כלכלית של הברון, ולא עצמאיים). טרומפלדור מתלבט, עם חברו צבי שץ, מתי לעלות וכיצד להגשים את הרעיון.

- מה לדעתכם על טרומפלדור לעשות? ליהנות ממעמדו כלוחם מפורסם, ולחיות חיים נוחים ברוסיה? לוותר על הגשמת הרעיון ולפעול למען הציונות ברוסיה, בהסברה, בגיוס כסף וכ"ו? לעלות לארץ ולהשתלב במסגרות הקיימות? לנסות ולהגשים את הרעיון של קבוצה חקלאית שיתופית למרות הקשיים העוני חוסר הניסיון והרעב?
- מה לדעתכם טרומפלדור עשה?

טרומפלדור פעל לארגון הקבוצה, ולהשגת אמצעים לעליה לארץ והתיישבות. את חברו צבי שץ הזהיר מעליה מוקדמת מדי, לפני שיכשירו עצמם לעבודה ולתנאים הקשים. לאחר תקופת התארגנות, כינוס של קבוצת חברים קטנה, וגיבוש הרעיונות, עלו טרומפלדור וחבריו יחד כקבוצה למושבה מגדל להכשיר עצמם בחקלאות. התנאים הקשים, הרעב והמחסור, יצרו מתחים בקבוצה הקטנה וטרומפלדור דרש מהחברים עבודה קשה וחיים בצמצום רב. לאחר מספר חודשים הקבוצה התפרקה, אבל החברים המשיכו, כל אחד בדרכו, בניסיונותיהם להגשים רעיונות ישוב יהודי-חקלאי-שיתופי. טרומפלדור לא התייאש ותלה את הכשלון בקוטן הקבוצה והחל לגבש רעיונות לישוב חקלאי שיתופי גדול או לרשת קבוצות, רעיונות שיתממשו מאוחר יותר בתנועת החלוץ, בגדוד העבודה ובקיבוץ הגדול.

כך כותב טרומפלדור להוריו מהשבי ביפן: "עכשיו, נראה לי, השעה להתחיל בפעולה ציונית מעשית ממשית, זאת היא הסיבה, אבא ואמא יקרים, שאנו החלטנו לעלות לארץ ישראל עכשיו, בלי דיחוי. טובה היא החבורה שלי: כולם, כמעט, בעלי מלאכה, אנשים ישרים, יודעי עבודה. שוב נשוב לרוסיה, נתאמץ למצוא את האמצעים הדרושים, ומקץ זמן קצר נצא לארץ ישראל לעבוד בה. כולנו רווקים וכן נלך לכונן את המושבה. ולשאת לנו נשים נספיק בימים שלאחרי כן. יתכן שנמצא עוד אנשים אחדים ישרי לב וטובי אופי שיתאימו לנו ויסכימו לחיות כמונו חיי "קומונה", ואחר כך אולי אף אתם ועוד משלנו תעלו ותבואו אלינו".

תחנה חמישית - הקמת הגדודים העבריים

לאחר שטרומפלדור עלה ארצה, ולאחר תקופה קשה של ניסיונות להגשים את רעיון הישוב החקלאי שיתופי, פרצה מלחמת העולם הראשונה. רוסיה וטורקיה (ששולטת בארץ ישראל באותה תקופה) נלחמו זו בזו. טרומפלדור, ועוד יהודים רבים שהיו אזרחי רוסיה בשטח אשר בשליטת טורקיה, נאלצו לעזוב את הארץ והגיעו למצרים. זאב ז'בוטינסקי מנסה לגייס את טרומפלדור להקמת כוח לוחם בצבא הבריטי שילחם נגד הטורקים, כדי להביא לסיום השלטון הטורקי, וליצור מחויבות של הבריטים לתמוך ביהודים וברצונם להתיישב בארץ לאחר שהיהודים יסייעו להם במלחמה. טרומפלדור השתכנע, אך הבריטים הסכימו להקים כוח הובלה (נהגי פרדות) בלבד, ולא כוח לוחם, ובתנאי שהמפקד יהיה בריטי. ז'בוטינסקי התנגד. טרומפלדור נדרש להחליט האם לפעול לגיוס אנשים ולפיקוד על כוח שאינו לוחם, תחת פיקוד בריטי.

- מה לדעתכם על טרומפלדור לעשות? האם עליו להסכים לקחת משימה שיש בה סיכון אך אין בה כבוד ויוקרה? האם להסכים לתנאים של פיקוד בריטי, כאשר לא בטוח שהמטרה של יצירת כוח עברי לוחם ומחויבות של הבריטים תושג? האם עליו להמשיך למרות התנגדותו של ז'בוטינסקי?
- מה לדעתכם טרומפלדור עשה?

טרומפלדור התגייס למשימה למרות התנאים שהציבו הבריטים ולמרות הסתייגותו של ז'בוטינסקי. הוא הצליח לגייס אנשים שרובם חסרי הכשרה צבאית. הגדוד נשלח לחזית קשה ביותר (גליפולי באיטליה), קיבל יחס מזלזל מהפיקוד

הבריטי. התנאים היו קשים ומסוכנים, וטרומפלדור נאלץ להפעיל משמעת חזקה כדי להחזיק את הגדוד שלא יתפרק, לאחר פציעות והרוגים, מוטיבציה נמוכה ותופעות עריקה וסרבנות. בנוסף, הוא נאלץ לבצע את פקודות המפקד הבריטי, גם כשלא הסכים עימו. בכוח האישיות שלו, הדוגמא האישית והמשמעת הצליח טרומפלדור, בקושי רב, לשמור את הפלוגה שתחת פיקודו מהתפרקות, בניגוד לשתי הפלוגות האחרות של הגדוד. למרות היד הקשה שנהג אפילו קנה לו כמה תומכים נלהבים.

תחנה שיטית - הגנה על תל-חי

טרומפלדור, שבאותה תקופה הנהיג את ארגון "החלוץ" בחוץ לארץ לארגון יהודים והכשרתם לעלייה, נקרא ע"י אנשי ועד ההגנה לסייע בהגנת יישובי הגליל. יישובי הגליל היו באזור שליטה צרפתי, בעוד שאר הארץ הייתה בשליטה בריטית. באזור הגליל הייתה אוכלוסיה ערבית רבה, וכן עימותים בין השלטון הצרפתי לתושבים הערבים. השליטה הצרפתית, שלא הייתה מלאה באזור, ובידוד הישובים היהודים הקטנים, הביאה למחלוקת האם לפנות את הישובים ולרכז את הכוחות המועטים למקומות שניתן להגן עליהם, או לנסות להמשיך ולהחזיק בהם למרות הקושי והכוחות המועטים. בימים הסמוכים להתקפה ביקשו הישובים סיוע ממפקדי השומר אך הסיוע לא הגיע.

- מה לדעתכם על טרומפלדור לעשות? האם עליו להיענות לבקשה ולסייע בהגנה על יישובי הגליל? האם עליו להישאר למרות הכוח הקטן וההערכה כי לא ניתן להגן על הישובים במציאות הזו? האם עליו לסגת ולשכנע את שותפיו הצעירים לסגת מן הישוב?
- איך עליו להתמודד עם חוסר הסיוע מהפיקוד בגליל?
- מה לדעתכם עשה טרומפלדור?

טרומפלדור, שנקרא לסייע בהגנת יישובי הגליל, הגיע לתל-חי ושוהה עם אנשי המקום הצעירים כחודשיים, למרות שרצה לשוב לחו"ל. טרומפלדור לא תמך בהישארות הישובים, אך כיוון שנקרא, התייצב למשימה. הוא ביקש סיוע מועד ההגנה, וכך כתב במכתב לועד ההגנה: "דור חדש, יהודים בני ארץ-ישראל, בני חורין, עומדים על הגבול, מוכנים להקריב את נפשם על שמירת הגבול הזה ושם - בפנים הארץ, נושאים ונותנים בלי סוף, אם לאשר את התקציב או לא לאשר, זאת אומרת: אם לעזור למגני המולדת או לא".

באותו יום הגיעו ערבים מהסביבה, כמו פעמים רבות לפני כן, וביקשו להיכנס לחצר תל-חי לבדוק אם מתחבאים בה צרפתים. לאחר שנתנו להם להיכנס, פתחו באש והתפתח קרב יריות בו טרומפלדור נפצע פצעים קטלניים, וכן חמישה חברים נוספים נהרגו. הוא שכב פצוע אנוש עד הערב כאשר הגיע כוח לפינוי. על פי דברי הרופא מילותיו האחרונות היו: "אין דבר, טוב למות בעד ארצנו".

טרומפלדור הפך לסמל גבורה, אומץ והקרבה, ודבר מותו ודבריו האחרונים התפרסמו מיד. יום מותו, יחד עם חבריו הרוגי קרב תל-חי, הפך ליום זיכרון. נוסח היזכור הנאמר ביום הזיכרון הוא עיבוד לדברי היזכור שכותב ברל כצנלסון על גיבורי תל-חי. בשנים האחרונות עולים שוב ושוב ספקות האם אמר את אותו משפט מפורסם, אך במכתביו ישנן לא מעט עדויות לאמירות דומות עוד קודם, וכן במעשיו הוכיח שוב ושוב את אומץ ליבו ונכונותו להקרבה זו.

